

משפט הייחוד בלשון רמב"ן בפירושו לבראשית

אליאור ביבאן

1. מבוא

א. משפט הייחוד

הយיחוד (או אקסטרופוז'יטה) הוא מבנה תחבירי שבו חלק מן המשפט מבודד מחוץ לו – לפני או אחריו – ומואר באמצעי לשוני כלשהו במשפט עצמו, החזר אל החלק המבודד ורומז עליו.¹ המשפט ירושלים הרים סבב לה, למשל, הוא משפט ייחוד: האיבר ירושלים מצוי מחוץ למשפט הרם סבב לה, וצירוף היחס לה חוזר אליו ומזכיר אותו. האיבר המבודד נקרא "חלק ייחוד", ומכוון שtabnityo הבסיסית של משפט הייחוד שמנית,² מעמדו של חלק הייחוד במשפט שמננו הוא מבודד והוא בדרך כלל מעמד של נושא, מושא או לואו, דהיינו עמדות תחביריות שמעמדן שמנני,³ אם כי אפשר גם שחלק הייחוד יהיה נשוא המשפט.⁴ האזכור של חלק הייחוד במשפט המשיר עשוי להתבצע באמצעות כינוי גוף, באמצעות חזרה לקסיקלית או באמצעות רכיב לקסיקלי נרדף בהקשר.⁵ בידודו של חלק הייחוד מן המשפט מושג בדיבור באמצעות הנגינה והעמה שלו⁶, ובכתיבתו באמצעות קו מפריד או פסיק בין ובין המשפט המשיר⁸ או באמצעות שניי סדר המילים במשפט

.1. ראה: יספרקן 1956, עמ' 357; בוסמן 1996, עמ' 160; קריסטל 2008, עמ' 182.

.2. ראו בר תשנ"ז, עמ' 297.

.3. התבנית השמנית של משפט הייחוד באהה ליד' ביצוי בחלוקת שלו לשני איברים מקבילים וביקולתו של המשפט השמוני לשמש משפט ייחוד ללא מודיפיקציות כלשהן. למשל, המשפט "שולחן גבוה" יכול להיות חשב כמשפט שמוני שנושאו הוא "השולחן" ונושאו – "גבוה", או המשפט ייחוד שבו חלק הייחוד הוא "השולחן", ו"גבוה" משמש בו כמשפט ממשון.

.4. ככלומר תפקידיים תחביריים שחלק הדבר הממש שatoms יהיה על פי רוב צירוף שמוני. ראו בר תשנ"ז, עמ' 299.

.5. אורון תשכ"ט, עמ' 139; גולדנברג תשמ"ה, עמ' 328; בר תשנ"ז, עמ' 322-321.

.6. נז' וכודר 2007, עמ' 309; בר תשנ"ז, עמ' 301.

.7. אזר תשמ"ג, עמ' 264.

.8. רינג 1990. אם כי אין הקו המפריד או הפסיק הכרחיים.

המשיר.⁹ משפט הייחוד, בהיותו מבנה ממוקד,¹⁰ הוא מקרה פרטי של טופיקליזציה¹¹, קלומר של מיקוד אחד מאיברי המשפט באמצעות הקדמותו והצבתו שלא במקומו הטבעי בו לשם הדגשה או לשם מטרות אחרות.

לשאלת טיבו של משפט הייחוד בעברית נדרשו רבים, והדעתם בה חלוקות. ברוקלמן¹² פרץ¹³ בלאו¹⁴, יואלי¹⁵ ונהיר¹⁶ רואים בו משפט פשוט, בעל חלק ייחוד שתפקידו נזיר מתחקיך הרכיב המזכיר אותו בגין המשפט, ואילו גנינס¹⁷, דרייור¹⁸, בראפקמן¹⁹, אורן²⁰ ואזר²¹ מחשבים אותו משפט מורכב, שבו חלק הייחוד הוא הנושא, והנושא מורכב ממשפט שלם שהוא המשפט המשיר. שיטה אחרת מציעה לראות במשפט ייחוד טיפוס עצמאי בעל חלק ייחוד שבו נזכרים נושא ונושא חדשים באמצעות חלוקת המבע הלשוני לשניים.²² יש יתרון מסוים בניתוח משפט הייחוד כמשפט מורכב, לאחר ניתוח זה הולם את מבנה העומק של המשפט ומיצג באופן שקויף את הנושא והנושא הפסיכולוגיים שלו (במיוחד אחר: topic, comment, נתין וחידוש, תימה ורימה, נושא תוכן ונושא תוכן²³). במשפט החכם עניין בראשו, למשל, החכם הוא הנושא הפסיכולוגי, ובו מתמקד המשפט מבחינת התוכן. ניתוח של חלק הייחוד כנושא (כלומר ניתוח מבנה העומק של המשפט כך: החכם הוא אשר עניין בראשו) משקף את התפקיד הלוגי שלו, ואילו ניתוח המשפט כמשפט פשוט יזהה את חלק הייחוד כלאוי ואת עניינו^(ו) כנושא, ויחמיץ את תפקידם במבנה העומק. גם בשאלת היוצרותם של משפטי הייחוד הדעות חלוקות. יש הרואים בומשפט ראשוןי²⁴, אולם להוב הדעות מדבר במשפט תנייני, ככלומר בטרנספורמציה שלמשפט

.9. בר תשנ"ז, עמ' 299.

.10. קלומר משפט בעל סדר מילים מסוים, בעיקר לשם הדגשת האיבר התחבירי שנעקר ממקומו הטבעי אל מקום אחר בו.

.11. בר תשנ"ז, עמ' 298; מרגולין תשע"ה, עמ' 67. המונח "טופיקליזציה" מתיחס לתהילה המתואר כאן, שתוצאתו היא יצירה של מבנה ממוקד.

.12. ברוקלמן 1956, עמ' 121.

.13. פרץ תשכ"א, עמ' 73.

.14. בלאו תשכ"ו, עמ' 160.

.15. יואלי תשל"ג, עמ' 87.

.16. נהיר תשל"ב, עמ' 31.

.17. גנינס 1910, עמ' 450.

.18. דרייור 1998, עמ' 264.

.19. בראפקמן תש"ד, עמ' 181.

.20. אורן תשכ"ט, עמ' 138.

.21. אזר תשל"ז, עמ' 80.

.22. אגמון-פרוכטמן תשמ"א, עמ' 48.

.23. השוו: בלאו תש"ח, עמ' 74; צדקה תש"מ, עמ' 229-227; אזר תשל"ז, עמ' 81-80; אורן תשכ"ט, עמ' 142. שורצולד תשל"ז, עמ' 324-321.

.24.

חוויי רגיל,²⁵ מה שהופך את משפט הייחוד למשפט מסומן, דהיינו שיש סיבות ייחודיות לשימוש בו. ואכן, שני שימושים מרכזים נודעו למשפט הייחוד: פישוטו של המשפט,²⁶ ככלומר יצירת משפט קל להבנה ומדוקן יותר, והבלטתו והדגשתו של הנושא הפסיכולוגי²⁷ או של החידוש במשפט.²⁸ אפשר להציג את פישוטו של המשפט באמצעות מבנה זה בדוגמה של פרץ:²⁹ המשפט **כל הבוכה בלילה נשמע** קל להבנה ופושט מן המשפט **קולו של כל הבוכה בלילה נשמע** מפני שבמשפט הראשון, הבניי בדרך של יהוד, הנושא והנושא קרוביים זה לזה, ואין הם מופרדים באמצעות לועאי אחרן כמו במשפט השני. גם הדגשת הנושא הפסיכולוגי באהה לידי ביטוי במשפט זה: מבחינה רעיונית, נשא המשפט אין "קולו של כל הבוכה בלילה" כי אם "כל הבוכה בלילה", ואיבר זה מובלט ומודגש במשפט מכוח הצבעתו בראש מבנה הייחוד.

cn גשו ניסיונות לבש החנויות, בעיקר תחבירות, להופעתו של משפט יהוד.³⁰ הוצע למשול שמבנה יהוד מופיע כאשר שם העצם שבחלק הייחוד מורכב מלוואים ומפסוקיות או שהוא ארוך ומורכב מרבע מילים או יותר, וכן כאשר המשפט המשיך הוא בעל תוכן מוזלי או משפט קיים. בספרות המחקר על הלשון המשוערת³¹ זהה מבנה הייחוד באמצעות הדגשת הנושא, וצין כי השימוש בו בלשון זו שיכח למדי, בין השאר בהשפעת הערבית. במאמר זה אבקש להצביע על התניות מגוון היבטים לשוניים לשימוש במשפט יהוד בלשון רמב"ן בפירושו לבראשית.

ב. לשון רמב"ן

לשונו של רמב"ן בפירושו לתורה תוארה בספרות המחקר לרוב בכללות ולא בשיטתיות. החוקרים התייחסו בעיקר לשיבוץ המקרה המופיע את לשונו של רמב"ן, דהיינו לשילוב שברי פסוקים ומליצות מן המקרא שרמב"ן משלב בכתיבתו,³² בין השאר לשם הבעת מסרים פרשניים וرمזים סמליים. שילוב הסגנון המקראי משפיע גם על מבנים תחביריים בלשונו של רמב"ן, כפי שיובהר במאמר זה. נסף על תופעת השיבוץ המקראי, שהיבטיה הלשוניים נוגעים גם בתכונות ספרותיות, נחרה לשונו של רמב"ן בכמה היבטים לשוניים

.25. אורון תשכ"ט, עמ' 142, רבנן תשל"א, עמ' 17; אזר תשל"ז, עמ' 80; קיין ושיפמן 1976, עמ' 240.

.26. דרייר 1998, עמ' 264–270; סגל תרצ"ז, עמ' 213; פרץ תשכ"א, עמ' 270.

.27. בלאו תש"ח, עמ' 74; צדקיה תש"מ, עמ' 229–227.

.28. אזר תשכ"ג, עמ' 78.

.29. פרץ תשכ"א, עמ' 270.

.30. אילני תשנ"ט; אורון תשמ"ע, עמ' 40 ואילך.

.31. גושנגורטשטיין תשס"ו, עמ' 209.

.32. מלמד תשל"ח, עמ' 984; חזן תשנ"ט, עמ' 163.

טהורים מתחום התחביר והצורות.³³ עוד נמצא במחקר קודם כי בלשון רמב"ן יש מאפיינים של הלשון המשוערת, כגון צורות ריבוי על דרך הערבית ושימוש במיליות יחס כפוי הנהוג בערבית.³⁴

ג. שיטת המחקר

מחקר זה מבוסס על בדיקה של משפטיו הייחודיים בלשונו של רמב"ן בפירושו לבראשית, פרקים אל, על פי נסח מהדורות שעומל, ועל בחינה של התניות הדקדוקיות והטקסטואליות שבוחן הם משמשים.³⁵

לפי אזרן³⁶ משפט צריך למלא שלושה תנאים כדי להיחשב משפט ייחודי: עליו להיות מחולק לשניים מבחינת האינטונציה, חלק הייחודי שלו חייב להיות צירוף שמני או צירוף ייחס, ועלוי להכיל במשפט הממישר יסוד המאזכר את חלק הייחודי, אם באמצעות מיכושו במבנה השטח ואם במבנה העומק.³⁷ בהיעדר אינטונציה וסימני פיסוק (שאף הם אינם מחובבי המציאות במשפט ייחודי, אפילו בטקסטים מודרניים), את משפטו הייחודי בכתיבתו של רמב"ן אפשר להזיהות באמצעות הכוינוי המוסף בתוך המשפט המאזכר את חלק הייחודי שעומד מחוצה לו. אשר לחلك הדבר הנמצא בעמדת חלק הייחודי – בענין זה אני נסמך על אורקן³⁸ ועל גולדנברג³⁹, שסוברים כי גם חלקי משפט שאינם צירופים שמניים יכולים לבוא בעמדה זו. אולם קריטרונים אלו אינם מספיקים, משום שבאופן תאורטי, גם משפטיים כמו **הילד קרא את הספר** עשויים להתפרש כמשפט ייחודי (**הילד – קרא את הספר**), ועם זאת ברור שלמעשה לא כל משפט ייחשב כזה. בבואנו לחקור את המבנה המדובר בלשון רמב"ן علينا אפוא להגדיר מה ייחשב משפט ייחודי ומה לא ייחשב משפט ייחודי. לצורך המחקר הנוכחי, רק משפטיים שאי אפשר לנתחם בשום דרך תחבירית חזמן הייחודי, נחשבו משפטי ייחוד ונכללו בבדיקה. הגדרה זו מוציאה מן הכלל משפטיים שבهم חלק הייחודי לכואורה הוא משאו של משפט שמני ומואזכור באמצעות כינוי גוף המוסב אליו, כמו **האיש הזה הוא אשם**. משפט זה יכול להיות מסווג כמשפט פשוט, שכןינו הגוף ה"מוסב" בו אינו אלא אוגד. כינוי הגוף יכול לבוא גם בסוף המשפט (**האיש הזה**

.33. בبيان תשע"ט.

.34. חזון תשכ"ט, עמ' 171.

.35. שעומל 1962.

.36. אזרן תשמ"ג, עמ' 264-265.

.37. למשל החלקים שבסוגרים במשפט דלהל, המצויים במבנה העומק של המשפט ואין חיבים להתמכש בו בפועל: "הבית שנשרף – לא נשאר (מכמן, בו) כלום".

.38. אורן תשכ"ט, עמ' 139.

.39. גולדנברג תשמ"ה, עמ' 328.

אשם הוא) וגם אז, אף שמקובל לראות בו כינוי מוסב במשפט ייחוד,⁴⁰ אפשר לפרש אותו כאגד לפיו גישות מסוימות.⁴¹

עוד מוחרגים מן הבדיקה במחקר זה משפטיים ממוקדים שנוצרו כתוצאה מתופיקליזציה באופן שעדין אפשר לפרש אותם כמשפטים פשוטים, אלא שהסדר בהם מסומן, למשל: **הילד אתמול היה כאן**. אפשר לכוארו לראות במשפטים אלו משפטי ייחוד, בכינוי הטמון בפועל שבהם כינוי מוסב ובסדר המיללים המסתמן שבהם ביטוי לביזותו של חלק הייחוד, אולם גם אפשרות המשפט הפשט בעל סדר מסומן כתוצאה מתופיקליזציה, מה שמכונה **משפט ממוקד**, עומדת בעינה.⁴² לעומת זאת, משפטיים כמו **הילד ראיתי אותו אתמול והילד הזה עיינו בחוות**, שהכוינו המוסב שבהם משמש כמושג וכליואי בהתאם, אי אפשר לנתחם אלא כמשפט ייחוד, והם נכללו בקורסוס המחקר. כמו כן נכללו בו משפטיים שבהם כינוי הגוף ה"מוסב" כביכול מקדים משפט פועל, כדוגמת **הדם הוא יתניף את הארץ**, הם משפטי ייחוד מובהקים, שכן בהיות המשפט משפט פועל, כינוי הגוף שבו אינם יכול להתרפרש כאגד ואין לו אלא לשמש כינוי מוסב המצביע את חלק הייחוד.

.40. השוו: אזר תש"ל"ז, עמ' 83; גולדנברג תשמ"ה, עמ' 319; דרייר, 1998, עמ' 268; רובינשטיין תשכ"ט, עמ' 116; צדקה תש"מ, עמ' 239.

.41. השוו: רוזן תשכ"ו, עמ' 242.

.42. השוו: בירנר וורד (199, עמ' 38 ואילך), שדים בהבדל שבין אקסטראפוזיציה לבין שאר מבני הטופיקליזציה.

2. הממצאים

בכל הפירוש של רmb"ן לשלשים הפרקים הראשונים בספר בראשית נמצאו 51 משפט*יחוד*. מכיוון שאין בידינו אבן בוחן להשוואת תפוצתם אצל רmb"ן לעומת תפוצתם אצל כתבים אחרים מימי הביניים, קשה לקבוע אם משפט*יחוד* נפוץם בלשון, אך אפשר להצביע בברור על נסיבות הופעתם, ככלומר אפשר ברוב המקרים להצביע על הה廷יות מוגדרות לשימוש משפטיים כאלה בלשון.

תרשים מס' 1 מציג את הה廷יות האלה ואת מספר המשפטים שככל הtentיה יכולה להסביר את השימוש בהם במספרים מוחלטים ובאחוזים.

תרשים מס' 1: הה廷יות לשימוש משפטיי ייחוד בלשון רmb"ן

להלן יוצגו דוגמאות לכל קבוצה בלבד במקומות הרלוונטיים (סתם פרק ופסק מקונים, למראה מקומם בפירוש רmb"ן על ספר בראשית). משפטיי ייחוד מודגשים באות שמנה, ונוספים בהם קו מפריד (שאינו במקור) להמחשת מבנה הייחוד וסימני פיסוק (שאף הם אינם במקור) למניעת דוזשיות בלשון הפירוש.

א. חלק ייחוד ארון

כאשר מבקשים לשלב בתוך משפט יחידות שמנויות ארוכות, בדרך כלל בעלות ארבע מילים או יותר, טبعי שתבנית העומק של המשפט תתגבור במבנה של ייחוד, והיחידות השמנויות יתפסו בו את עמדת חלק הייחוד. מבנה זהה עשוי לפשט את המשפט ולהעניק ליחידות אלו עמדת תחבירית המנתקת מן המשפט ומאוצרת בו בכינוי מסווב.⁴³

בדוגמאות 1-7 חלק הייחוד מורכב מפסקיות לואוי זיקה:

1. כי **זאת הנפש אשר באדם מפני עליון** – בה ימצאו שלוש הכוחות האלה, ורק היא יחידה. והכתב הזה כפי ממשמעו ירמזו כן (ב, ז)
2. כי **שתיים נשים, שהאתה אהובה מאד – תקרא השניה שנואה כנגדה**, אבל מדרשים הללו עניין אחד להם (כט, לא)
3. בדוגמה האחרונה הכינוי המוסב במשפט העיקרי המזכיר את חלק הייחוד הארון אין בא לידי ביטוי בפועל כי אם בכות, שכן במשפט "תקרא השניה שנואה כנגדה" ברור מן ההקשר שהכתב מתכוון ל"תקרא השניה מהן שנואה כנגדה". האפשרות שהכינוי המוסב יהיה נכון רק במבנה העומק ולא במבנה השטח של המשפט (ולכן קיומו יוסק רק מהתווך ההקשר) מוכרת גם מחקרים בעברית בת ימינו.⁴⁴
4. ובמקום אחד הזוקק הפותח את חלק הייחוד הוא מה:
ולפי זה מה שאמר הכתוב ושב אברהם בברא שבע – היה עניין כי בשובו מן העקידה שב אל באר שבע, ומשם הלך לקבור את שורה (כג, ב)

5. ושני המופיעים הבאים חלק הייחוד מורכב מפסקיות הפותחות בה"א הזיקה + בימני:
שם, שמלאך קודם המבול, היה שיש מאות, הועיל לו החזק שנולד בו, והזיק לו האיר שנטקלקל, ובמיון הנולדים אחר המבול – נתקצרו ימותם ושבו לארבע מאות. ותראה שהיה זה בהם עד הפלגה (ה, ד)
6. והדברים הנקרים עץ החיים ועץ הדעת למעלה – סודם נעלם ונשגב (ג, כב)

במקרה אחד פסוקית הזיקה המכתרפת לצירוף השמנוי שבחלק הייחוד היא בלתי מקושרת: ודע כי מעט היה בין השימושות ויחשב ביום אחר, ועל כן יתחיל עניין כל יום קודם לו מעס כאשר נולד אברהם באلف השני, וכן תראה בכל יום ויום. והיום הרביעי, נבראו ב**המאות הגדול והקטן והכוכבים – יומו ירמזו באلف הד'** (ב, ג)

יש שם העצם מורכב מלואים שאינם פסוקיות, כמו לואוי סומר, לואוי צירוף יחס או תמורה:

.43. והשו לממציאות של אילני (1998) ושל אורון (תשמ"ו, עמ' 40 ואילך).

.44. למשל בר תשע"ג, עמ' 301.

7. ואין כל זה נכון כי חזרות ذכרו הינימ מנקבה לזכר באותה מקום אחד מן הפרשה – אין בו טעם. ואם הלשון לקרוא כלם בשם הנקבות, למה שינה בכך? (ח, יא)

8. **ושאר המקומות המזכרים – לפי חרב הכו אוטם**, ולא רקחו מעיר המלכים רק רכש סדום ועמורה (יז, ז)

9. זיכר למצרים תולדותיו. ולא הזכיר מושבם כמו שהזכיר באחרים כי בבני יפת הזכיר איהם, ובבני כוש ארץ שנער ואשו, ובבני כנען הזכיר תחומי ארצם, וכן בני שם. והוא זה כי מצרים, ארץ מושבו – ידוע כי היא נקראת על שמו, והוא כל בניו יושבים סביבות מצרים, ושם ארצם גם כן כשםם (ז, יג)

עד כאן נזכיר מקרים שבהם חלק ייחוד המורכב מצירוף שמי אחד. אך נשא המשפט עשוי להתרاء גם כאשר חלק היחוד הוא חלק כולל. שלושת הڪטעים הבאים מגדירים זאת, בכל אחד מהם החלק הכללי מאוזכר במשפט המשieur באיבר תחבירי אחר – לאו, נשא ומושא (בהתאמה):

10. ותרח אביו ואברהם – היה בלבם מן היום ההוא שנצל שילטו אל ארץ כנען להתרחק מארץ שדים מפחד המלך (יא, כח)

11. והאיש בעל הבית גם האורת – כולם היו חפצים להציג את האיש בפיילגשו כי פילגש הייתה לא אישת איש וכבר זנתה עליו (יט, ח)

12. ועל דעת המפרשים, המספר בתగבורות המים חמשים ומאת ים ומונח התיבה וואית ראשיה הרים ואורבעים ים אחרי כן – הכל ידועם בדרך הנבואה (ח, ה)

הדוגמאות שננו עד כה מוכיחות את הגישה שנזכרה במבוא בתיאור המחלוקת בדבר סוג משפט היחוד, הרואה במשפט היחוד משפט חיווי ריגל בעל חלק ייחוד. שכן אריכותן של חלק היחוד זוoka היא שגרה בחירה במבנה זה, ולולא היה מורכב חלק כולל או מלואו ארוך, היה רם"ב נוקט כנראה משפט פשוט פשוט.

ב. סמיכות עניינים

יש שרמב"ן מצטט פרשנות מסוימת, ולאחר מכן מבקש לומר עליה דבר מה באופן כללי. במקרים כאלו צפוי השימוש במסופי ייחוד, שב們 העמדה של חלק היחוד נתפסת על ידי צירוף שמי שמගלים בתחום את תוכן הדברים, ובכך נוצרת סמיכות עניינים: הפרשנות עצמה צמודה למילה או לצירוף שuibטאים אותה ושנמצאים בחלק היחוד, ובמשפט המשieur רם"ב חדש עליה את חידשו. אומנם תאורתית כל חלק ייחוד יכול להיות מוסבר באמצעות סמיכות לעניין שקדם לו, אך המיעוד בדוגמאות שלහן הוא שנקראת בהן פרשנות שאין מקורה בדברי רם"ב, והוא שנסמכת לחלק היחוד:

13. ואמר בכתב השני בצלם אלהים ברא אותו לספר הפלא אשר נפלא בו משאר הנבראים, זהה, **פשט המקרא הזה – מצאתו לרבי יוסף הקמחי**, והוא הנראה מכל מה שחושו בו (א, כ)

בדוגמה זו מובא פירוש שורטב"ן מגדרי כ"פשט המקרא", ומקומו בדברי רבי יוסף הקמחי. המילים **פשט המקרא** מגלמות אפוא את הפירוש סלוי, והכינוי ההפוך זה חזר אליו ומזכיר אותו. שלוש היחידות השמנויות הללו - **זה + פשט המקרא + זהה** – מתחכדות ותופסות את מקומן בעמדת חלק הייחוד.

14. ורש"י כתב לפיו פשטונו הראשונה לברכה וכך למצוין ולפי מדרשו להקשיש מי שאינו עוסק בפורה ורבייה לשופר דמים. **והמדרשה הזה – לא הוציאו אותו אלא מן הסמכים** (כ, ז)

במילים המדרש הזה בדוגמה האחרונה רמב"ן מכון למדרש שהובא בפירוש רש"י המצויט קודם לכן.

15. הנה אברהם ירד למצרים מפני הרעב לגור שם להחיה נפשו בימי הבצורת, והמצרים עשו אותו חנום לחת את אשתו, והקב"ה נקטם נקמתם בונגעים גדולים והוציאו משם במקנה בכף ובזהב, וגם צוה עליו פרעה אנשים לשלוחם. ורק אז צי בנוי ירדן מצרים מפני הרעב לעור שם באורך, והמצרים ירעו להם ויקחו מהם הנשים כאשר אמר וכל הבית תחיזן, והקב"ה ינקום נקמתם בונגעים גדולים עד שיוציאם בכף וזהב צאן ובקר מקנה כבד מאד והחזיקו בהם לשלחם מן הארץ. לא נפל דבר מכל מאורע האב שללא יהיה בבנים. **והענין הזה – פרשווה בבראשית ובה:** רבי פנחים בשם רבינו אושעיא אמר: אמר הקב"ה לאברהם: צא וכבושים את הדורך לפני בניך, ואתה מוצא כל מה שתכתב באברהם כתוב בבנייך (יב, י)

ג. ניגוד

אחד היחסים הלוגיים שימושיים באמצעות טופיקליזציה, שכאמור מבנה הייחוד הוא מקרה פרטי שלה, הוא הניגוד.⁴⁵ בלשון רמב"ן מוצאים לא פעם שימוש מבנה של "ייחוד כדי לערת נתון כלשהו עם קודמו או עם נתון העוקב לו. כך בדוגמאות הבאות:

16. אבל ענן "ייטע ה' אלhim" להגיד שהוא מטע ה' כי טרם שגור על הארץ "תדשא הארץ דשא", גור במקומות ההוא שייהי שם גן, ואמר: 'בכאן יהיה אילן פלוני ובכאן אילן פלוני' כערוגת המטיעים, ולא היה כדרך שאר מקומות הארץ שאמר "תדשא הארץ דשא" ו"עץ פר"י" והצמיחה בלבד. **וננה אילני גן עדן – גור בהם לעשות ענף ולשאת**

פרי לעד לעולם, לא יזקן באדמה שרשם ובעופר לא ימות גזען, אין צורך לעובד

וזומר (ב, ח)

בדברי רמב"ן אלה **אילני גן עדן** מונגדים לשאר **מkommenות הארץ**, שהצמיחה בהם לא הטענאה לפי חוקיות וסדר, שלא כמו אילני גן עדן, שנגזר בהם לדברי רמב"ן "לעשות ענק ולשאת פרי לעד לעולם".

17. ואם כך יהיה פירוש "את כל יורך שעש לאללה" – "אות כל יורך שעש לאכללה", ואני כן. אבל נתן לאדם ולאשתתו כל שעש זרע זרע וכל פרי עץ, ולהיות הארץ ולעוף השמים נתן כל יורך שעש לא פרי העץ ולא הזרעים, ואין מאכללם יחד כלם בשווה, **אך הבשר – לא הורשו בו עד בני נח**, כדי רבותינו, והוא פשוטו של מקרא (א, כט)

כאן **הבשר**, שבני האדם הותרו לאוכלו רק עד דור בני נח, מונגד לעשבים ולזרעים, שהאדם והחיה הורשו לאוכלם כבר בראשית הבריאה.

18. ודע והבן כי ענן פולגש בגבעה, אף על פי שהוא נדמה לענן זהה, אינו כמויו לרוע, **כי הרשעים הם – לא היה דעתם לכלות الرجل ממkommenות**, אבל היו שפוג'ימה ורצו גם במשכב האיש האורה (יט, ח)

בקטע זה רמב"ן מתייחס למעשה פולגש בגבעה ומשווה אותו לקורותיהם של שלושת המלכים בסדום. הוא טוען **ש"הרשעים הם"**, כלומר אנשי בניימין בסיפור פולגש בגבעה, היו גורעים מאנשי סדום. אומנם אנשי סדום מופיעים בקטע זהה במפורש, לפחות לא במשפט הקודם לחלק הייחוד, אך מן ההקשר ברור שהוא משווה בין שני הסיפורים ומגניד בין הנפשות הפועלות בכל אחד מהמת.

19. ועוד יקשה עליהם כי אברהם בצוותו את אליעזר ליקחת אשה לבנו אמר לו: "כִּי אָרֶצִי וְאֵל מֹלְדַתִּי תַּלְרֵ", והוא הלך אל ארם נהרים אל עיר נחורה, אם כן היא ארציו ומולדתתו. ושם נאמר: "אִם לَا אָל בֵּית אָבִי תַּלְרֵ וְאֵל מִשְׁפְּחַתִּי", כי שם בית אביו ומשפחתו שהוא מולדתו, לא כאשר השתבש רבוי אברהם לומר 'לך אל ארציך חן ומולדתך אוור כשדים', והנה הוא האומר כאן כי באור כשדים נאמר לו "לך לך מארצך ומולדתך ומבית אביך", והנה לו ארצות רבות, **אבל העיקר – כבר ידעת אותו מכמה שכתבנו בסדר שלפני זה** (יב, א)

בפירוש זה מוצגת דעתו של ابن עזרא בעניין ציווי אברהם לעבדו: "אם לא אל ארציכי תලך". רמב"ן מציג את הפירוש האמור ודוחה אותו, ומפנה למה שכחוב "בסדר שלפני זה", שהוא הפירוש העיקרי והנכון לדעתנו. סדר המילים במשפט נרתם כאן לטובת הבעת יחס הניגוד,

לצד השימוש המפורש במילת ניגוד – "אבל". הבעת יחס הניגוד הן באמצעות מבנה הייחוד הן באמצעות מילת חיבור מסווג של ניגוד או ויתור באהה לידי ביטוי גם בדוגמאות הבאות. 20. ודעת אונקלוס שהוא בן. ופעם "וילך יצחק אל אבימלך" כי היה בעדתו לרדת מצרימה, והلن אל אבימלך בעל ברית אביו أولי טיב עמו בימי הבצורת ולא צטריך לירד למצרים. והנה אבימלך מפני בריתו של אברהם לא נגע בו ולא בביתו כלל, **אבל אנשי המקום – מהה בקשו ממנו דרך שאלת על אשתו, והוא אמר' אחותו היא' (כ, א)**

אנשי גורר מונגדים בפירוש זה לאבימלך, שכן מלן פלשתים לא נגע באברהם ובביתו (אולי הכוונה לאשתו) כלל, ואילו אנשי המקומות קחו את אברהם על אשתו. כדי הרמז מהה הוא שמעניק למשפט את מבנה הייחוד, שכן הוא מוסב אחותה ומזכיר את **אנשי המקומות**. 21. כי פולג, אשר בימי נפולוה הארץ, שב לחץ ימיהם למאהים שנה, ונראה כי בדורות אברהם יצחק ויעקב היו הימים בעם שבעים ושמנים שנה כאשר הזכיר משה רבינו בתפלתו, **אבל הצדיקים בדורותם – יראת ה' תוסף בהם ימים (ה, ד)**

תוחלת החיים בעולם העתיק היא שעומדת במקודם עניינו של הפירוש הזה, ורמב"ן מצין, שאף שננות חי האדם התקצרו בהשוואה לדורות שקדמו, עדין זו הצדיקים לאריכת ימים, ותוחלת חייהם מונגדת לתוחלת חיים של פושעי העם, שאינה אלא "שבעים ושמונים שנה". 22. רוח הקודש אומרת כן לאסור העירות לבני נח, "וهو לבשר אחד", הولد נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד – לשון רש"י. ואין זהה טעם כי גם הברמה והחיה יהו לבשר אחד בלבדותיהם. והנכו **כי הבהמה והחיה – אין להם דבקות בנקבותיהם,** אבל יבא הוכר עלizia נקבה שימצא וילכו להם (ב, כד)

הבהמה והחיה, המופיעות בראש משפט הייחוד, מובדיות בפירוש הזה מבני נח, שכן האחרונים נעשים עם נקבותיהם ל"בשר אחד", ואילו החיה והבהמה "אין להם דבקות בנקבותיהם".

23. כתוב רש"י: "והלא כבר יצא שם עם אבי ובא עד חן אלך כן אמר לו הקב"ה התרחק עוד מבית אביך. ורבו אברהם פירש: 'כך אמר השם אל אברהם לך מארץ כי הדבר הזה יהיה בעודנו באור שדים ושם צוחה לעזוב ארץ מולדתו ובית אביך אשר שם'. ואינו נכון, כי אם היה כן, **כי היה אברהם – עיקר הנסעה מבית אביו במצות האלhim, ותרח אביו ברכzon נפשו הלך עמו (יב, א)**

בפירוש הזה מוצגים אברהם ובו תרח משני צידי המתරס: אברהם נסע מבית אביו במצוות האל, ואילו תרח עשה זאת מרצון חופשי. כאן, שלא כמו בדוגמאות הקודמות, מבנה הייחוד המביע את הניגוד בא חלקו הראשון דואקה (אברהם), ולא בשני (תרח

אביו). יש לשים לב למקומות הנדרש של הופעל במשפט זהה, הבא בסימון לחלק הייחודי ולא במשפט המשיך (הצפיה למשפט מסווג אברהם – עיקר נסיעתו מבית אביו היה במצוות האלים אינה מתחממת). יתכן שהסיבה לכך היא שחלק הייחודי אינו פתוח משפטי חדש, אלא משמש משפט עיקרי בפסקית תנאי.

24. אחרי כן צוחה שיקח מכל הbhמה הטהורה שבעה שבעה. ובאה לא אמר שיבאו אליו אלא שהוא יקח אותם, כי הבאים להנצל ולחזות להם זרע באים מאליהם, אבל הבאים להקריב עלות – לא גור שיבאו מעצם להשחט, אבל ללחם נח (ו, כ)

בקטע זה מופיעים בעלי החים שהציג נח מפני המבול לשתי קבוצות: הבאים להינצל ולחזות להם זרע" לעומת" הבאים להקריב עלות". מבנה הייחודי ומילת הניגוד **אבל** עושים אונדאה אחת להבעת יחס הניגוד בפירוש זהה.

במבוא הזוכה המכלה את בין החוקרים בסוג התחריר של משפט הייחודי. בקטגוריה זו נראה לי שניתוך משפט הייחוד כמשפט פשוט מדיוק יותר מנותקו כמשפט מורכב, שהרי גורם הניגוד הוא שכופה את מבנה הייחוד, ובלעדיו היה רם"ן משתמש כנראה במשפט פשוט.

ד. שיבוץ מקראי או השפעה מקראית

לפעמים רם"ן נוקט משפט ייחוד בהשפעת פוסק, מדרש, פירוש או כל מקור אחר שהוא משਬץ בלשונו, וכי שלא לפגוע במרקם הלשוני של המשפט המקורי, הוא משאיר אותו במבנה של ייחוד כבמקו.

בשתי הדוגמאות הבאות מדובר ממש בהעתקת לשון המקרא על קרבנה ועל כרעה,

כאשר משפט הייחוד כולל הוא שיבוץ מקראי:

25. להודיע שלא נאספו אליו כלל ולא בא עד עצם היום ההוא שהיה הגשם ובא הוא בתיבה **כי האל – הוא צוה, ורוחו – הוא קבוץ ברגע אחד** (ז, טו)

שני משפטי הייחוד האלה מכוונים בפסק מיישעיהם (לד, טז) "כי פִי הָא צָהָו וְרֹחֹו הָא קַבְצָא". את מקומו של הנושא הראשון – **פי** – תופס בלשון רם"ן שם העצם **האל**.

26. והוא לו לבתו בשם שיציל אותו ואת אשתו ואת כל אשר לו כי יש באלהים כח לעזר ולהציג. גם יציאתו מן הארץ, שנצטווה עלייה בתחילת, מפני הרעב – עוז אשר חטא, כי האלים ברעב יפדו ממות. ועל המעשה זהה נוצר על זרעו הגלות בארץ מצרים ביד פרעה במקום המשפט – **שם הרשות והחטא** (יב, י)

הבקי בספרות המקרא יבחן מיד שמשפט הייחוד הזה אינו אלא חיקוי של פסק מקהלהת (ג, טז): "**מִקְומֵם גַּם פֶּשֶׁפֶט שְׁפָה בְּרִישׁוּ וּמִקְומֵם הַצִּדְקָה שְׁפָה בְּרִישׁוּ**".

במקרים הבאים השיבוץ ניכר רק בחלק ממשפט הייחוד, ועל כן יש בדוגמאות הללו כדי להuid על אופייתה של לשון רמב"ן באופן מובהק יותר:

27. שהרי ירצה שכינתו של הקב"ה להமפור על סdom ועל עמוּרה גפרית ואש, **עירית אשתו של לוט – נכמרו רחמייה על בנותיה הנשואות בסדום, והביטה לאחריה לראות אם הולכות הן אחריה (יט, ז)**

הפסקה העומדת ברקע לשון פירוש זה היא "וְתֹאמֶר הָאֲשֶׁר בְּנָה הַמִּלְאָךְ פִּי נְכָמָת רַחֲמֵיכָה עַל בָּנָה" (מלכים א, ג, כ). רמב"ן בקש לחוקת את הפסוק המדובר, ואילו היה בוחר במשפט חיווי רגיל, היה פוגע במבנה הלשוני שלו ומוסיף לו לוואים שאינם מופיעים במקורו: **ונכמרו רחמייה של עירית אשתו של לוט על בנותיה.** הדרך היחידה להשאיר את לשון הפסקה על תיליה, בשינוי מינימלי של הצורה "בנה" ל"בנותיה", היא לשלב אותו כמשפט מכשיך במבנה של יחוד, ואת נשוא המשפט לבזבז חלק יחוד. מובן שגם העובדה שהנושא (**עירית אשתו של לוט**) מורכב מצירוף שמי ולועאי תמורה תורם לשימוש במבנה של יחוד (השו סעיף א).

28. **יאמר כי ארץ היכר – כולה משקדים אותה ברגל מן הירדן** דרך הנעשה בן ה', שנאמר בו: 'זונחר יצא מעדן להשkont את הגן' (יג, ז)

בפירוש זהה רמב"ן מבקש לחוקת את סדר המרכיבים בפסקה שאותו הוא מפרש (בראשית יג, ז): "יָצַא אֶת כָּל כְּפָר הַיּוֹדָן פִּי כָּלָה מִשְׁקָה". בפסקה נזכרת קודם כיכר הירדן, ובמהמשך כתוב עליה ש"כולה משקה". רmb"ן מפרש את הפסקה לפי סדר מרכיביו – קודם "ארץ היכר" ולאחר מכן "כולה משקדים אותה ברגל מן הירדן".

29. מתוך שבחו של האיש הזה באמ לידי גנותו, שהיה טורח מאד על אסניא שלו להציג אותם מפני שבאו בצל קורתו, אבל **שייפיס אנשי העיר בהפקר בנותיו – אין זה כי אם רוע לב** (יט, ח)

המשפט **אין זה כי אם רוע לב** מכוון בדברי ארתחשסתא לנחמייה: "מדצע פָּנִיג רְעִים אֱתָה אֵיך חֹלֶה אֵין זה כי אם רָע לְבָב" (נחמייה ב, ב). הפסקה, שחציו השני מועתק כתובנו וכלשונו, כבר מכיל כינוי רמז שמצויב על מסוכן שמוחוץ ממשפט, ואין נוח מהציג את המסוכן החדשamus למשפט אף הוא. בדוגמה זו ניכר ביזודה של פועל, או ליתר דיוק, של פסקית שגערינה הוא פועל, חלק יחוד. שימוש זהה אינו טיפוסי למשפטי יחוד, שתבניות הבסיסית שמנית, אם כי הוא מצוי במידת מה בעברית של ימינו.⁴⁶

.46. השוו בר תשנ"ז, עמ' 299.

30. אבל מדרשים – מפני שהביבה העלה זהה, כי אם נאמר שאירע כן, לא על חנוך פירוש אותו הכתוב, כי היה לו לומר: 'זהנה עלה טרף בפייה', והזית איננו בא מן האילנות הגבותים מכך שישכנו בו העופות לארך דליותיו, ולכן אמרו כי היה זה רמז **שהעופות – נוח** **לهم להיות מחזונותם מרימים כלענה ביד הקב"ה ולא שיהיו טובים בידי אדם**, וכל שכך בני האדם שאין רצונם להתרпрос מה זה מזה (ח, יא)

כאן השיבוץ אינו מן המקרה כי אם מספורות חז"ל. הקטע המذبور מצוטט בראשית אותו פירוש, והוא לקוח מן התלמוד הבבלי (עירובין יח ע"ב): "אמירה יונה לפני הקב"ה ורבש"ע היו מחזוני מורהין צית ומסורין בידך ואל יהיו מתוקין כבדש ותלון ביד בשר ודם". יש כאן כינוי אנפורי – **מחזוני** – שරומץ לשמהו שכבר נזכר וקצתן שימוש במבנה של יחוד, בשינוי בהתאם הנדרש בשיבוץ המימה בלשון רמב"ן.

בדוגמה אחת השפעת המקרה על הבחירה במבנה ייחוד ניכרת לא כшибוץ ממש, אלא כחיקוי של סדר המרכיבים בפסקוק מן המקרה:

31. וسعם 'ויתן לי' – ויתננה לי שאחשוב אותה כתנה אם בכסף מלא אקחנה ממנו. ועל כן לא הזכיר לשון מכירה, וכן 'אוכל בכסף תשברני ומים בכסף תתן לי', **שהמים הנתנים במתנה – אתן בהם כסף** (כג, ט)

בפירוש זהה ורmb"ן מחקה מבנה של ייחוד שמצוין בפסקוק שהוא מצטט – "אָכַל בְּכֹסֶף פְּשָׁבְרִנִי וְאֲכַלְתִּי אֶפְּרִים בְּכֹסֶף תְּפַנֵּן לִי וְשְׁתִיִּתִי" (דברים ב, ו). הפסקוק המצוטט בני בדרכן של טופיקלייזציה (שaina יוצרת כאן מבנה ייחוד) המקדים את המושא (**אוכל**) לשאר איברי המשפט. רmb"ן מאמצץ את הסדר הזה וمبזק את המושא אל חלק הייחוד (**המים הנתנים במתנה**), ואליו הוא חוזר באמצעות כינוי מושב (**ביהם**). גם פסוקית הלואו (**הנתנים במתנה**) הנשפחת לגרעין הצירוף השמנני שבחלק הייחוד, יכולה אף בפני עצמה להיות הגורם לבחירה במשפט ייחוד.

ה. שרשרת נשאים

לפעמים חלק הייחוד משמש בלשון רmb"ן בהשפעת המשפטים הקודמים לו, הפותחים כלום או רובם בנושא תחבירי שעולה בקנה אחד עם הנושא הפסיכולוגי, ככלומר שהתחביר שלהם משקף את התוקן. הפתיחה השיטיתית של משפטיים באיבור הנושא משפיעה על בידודהו של איבר מסוים מן המשפט הבא כדי שיישמש גם הוא הנושא הפסיכולוגי והתחבירי גם יחד.

32. נתן רבינו יצחק דעתם להזה: כי התחילה התורה ב"ברא אליהם" וסיפור כל עניין היוצרה עד בריאת אדם, והמשילו במעשהתו ידו וכל שות תחת רגלו,ongan עדן, שהוא מבחר המקומות הנבראים בעולם זהה, נעשה מכון לשבעתו עד שיגרש אותו חטאנו

שם, ואנשי דור המבול בחטאיהם גורשו מן העולם כולו, והצדיק בהם לבדו נמלט הוא ובנוו, וזרעם – חטאם גרם להם להפיכם במקומות ולזרותם בארכזות, ותפשו להם המקומות למשפחותם בגיהנם כפי שנזדקן להם. אם כן, ראוי הוא כאשר יוסיף הגוי לחטאו, שיאביד ממקומו ויבוא גוי אחר לרשית את הארץ, כי כן הוא משפט האלים בארץ מעולם (א, א)

בשני המשפטים שמקדימים את משפט הייחוד בפירוש זהה, הנשאים (**ג' עדן, אנשי דור המבול**) באים בראש המשפט. בהשפעת הסדר התחבירי הזה, שהולם את המבנה ה�מטי של המשפט (כלומר הנושא התחבירי משקף את הנושא הפסיכולוגי), הפך המשפט העוקב למשפט יחוד, שבו, כאמור, חלקו הייחוד הוא הנושא.

33. אבל קדש שם משפט הצדיקים הוא בדבר צין, שבאו שם בשנת הארבעים, שנאמר: 'יבאו בני ישראל כל העדה מדבר צין בחדש הראשון ושב העם בקדש'. וגמר הפרשה أولי המדרש על השם בלבד הואرمز כתוב **כי השם זהה קדש – הוא יהיה עין**

משפט (ד, ז)

המשפטים הקודמים למשפט הייחוד אכן פותחים בנושא הן מבחינת התחביר הן מבחינת העניין – **קדש והמדרש** משמשים נושא תחבירי ופסיכולוגי גם יחד, ובהשפעתם תפס האיבר **שם זהה קדש** את עמדת הנושא בחילק הייחוד.

34. והאדם חטא בפרי עץ הדעת תחתון ועלין במעשהתו ובמחשבהו, ואם היה העץ טוב לאדם למאכל ונחמד אליו להשכיל, למה מנעו ממנו? והאלים הוא הטוב והמייב לא ימנע טוב להולכים בתרמים, והנחש – **אין בו הימ נפש מדברת**, ואם הייתה בו מתחילה, היה מזכיר בקהלתו שיאלם פיו (ג, כב)

האיברים **והאדם וזה אליהם**, שנוטלים חלק מרכז בעלילה, הם נושאי המשפטים הקודמים למשפט הייחוד, ובהשפעתםפתח רם"ג גם את המשפט הבא בדמותן הנפשות הפעולות בסיפור – **היא הנחש**.

35. ודע כי הגלות הנזכר ירמזו למעשה יצחק אשר לאלקח אשתו, ולא היה לו שם רק בגלות והפחד, ומתחילה אמר: "הנגע באיש זהה ובашתו מות יומת". ולימים זהר בו אמר: "לך מעמנו", ואחרי כן חזרו אליו בברית, **וكن גלות בבל – גלו שם מפני צליפות עב**, ומעט היהות שם לא עבדום ולא עמו אותם, אבל היו גודליים שרים במלכות (**כ, א**)

בפירוש זהה הצירוף **גנות הפסкар**, המופיע בראש הקטע, קבע גם את מקומו של הצירוף **גנות בבל** בחילק הייחוד שבמשפט העוקב.

ואולי נאמר: "משמעותי" – שניות לעיריות של בני נח, "ומצוותי" – גודל ו壽יפיות דמיים, "חוקתי" – אבר מן החיה וכלאים של הרבעת בהמה והרכבת אילן, "ותורתו" – דין
אסורי עבודה זרה, אולי כלן – נצטו בהן בני נח (כ, ה)

משפט הייחוד מופיע כאן לאחר רצף של משפטים שונים מסוג משווהה, שבכל אחד מהם הנושא הוא איבר כן הפסוק המפורש, ובהשפעתם מבודד הנושא "אולי כלן" מן המשפט "נצטו בהן בני נח". בידוד זה מוביל במשפט ייחוד, שתבניתו הבסיסית, נזכר במבוא, שמנית.

סבירו ש מבחינת המחלוקת בדבר סוג של משפט הייחוד, שנזכרה במבוא, בקטגוריה ספציפית זו אפשר להכריע כי משפט הייחוד שבה הם משפטיים מורכבים דויקא: חלק הייחוד שמחורג בהם מן המשפט תומס את מקומו דויקא מושום הייתה הנושא הפסיכולוגי, כבר הוזכר ענייתו משפטי ייחוד כמשפט מורכב תורם לשיקיפות הסמניטית של האיברים בו, ככלומר קל יותר באמצעותו לזהות את הנושא והנושא הפסיכולוגיים שבמשפט בהיותם באים לידי ביטוי גם במשמעותו התחבירי.

ו. שימושים בלתי מותנים

בשני מקרים לא עלה בידי למצוא התנינה ספציפית לשימוש בחילק הייחוד בלשון רמב"ן:
37. המשמען מן האות זהה, שלא היה קשור בענין מעשה בראשית, ועתה בראה ה' חדש העשות קשור בשמים ביום ענן, ואמרתו בטעם האות זהה כי הקשת – לא עשוו شيئا גלוין מעלה שיראה אולי מן השמים מורים בו, ושלח חציו וויפיצם בארץ, אבל עשוו בהפק מזהה (ט, יב)

38. פירושו: ולא אמר למה יתפומס הייחוד לשון הרבים, אולי יחשוב שהוא דרך הנכבדים בלשון הקדש כאמור אחרים. ורבו אברהם אמר בכך שהוא בנין נפועל, והוא השיבו לעתיך, ופירושו יתנתן לך. והנכו בעניין כי דברי לך – **בערמה אמר ליעקב לא עשה כן במקומו כי לא יניחוני אנשי המקום לעשות כן כי נבלה הוא אצלם (כט, ז)**

בדוגמה האחרונה יתכן שימושים שניים שי אמורים לשוניים כדי לזכור את חלק הייחוד: גם ייחסת המושא הישיר **את**, שאוכנים אינה מופיעה בפועל, אך עשויה להיות קיימת במבנה העומק של המשפט (שהוא "בערמה אמר אותם ליעקב"), וגם הצירוף **לא עשה כן במקומו**, עשויו לשמש תמורה לדברי לך.

3. סיכום ומסקנות

אין די במחקר זה כדי לקבוע אם משפט הייחוד נפוץ בלשון רמב"ן אם לאו, אך נראה שהוא משמש בו לרוב בנסיבות תחביריות וסגנוניות מוגדרות: כאשר חלק הייחוד ארוך, במקורה של סמכות עניינים, חלק משיבץ או בהשפעת שרשות נושאים. אפשר שהשימוש המוגדר במשפטי ייחוד בלשונו נובע מההעבדה שהוא מעיד משפטי חוויו רגילים שאמציעו החיבור וה קישור ביניהם מכלדים את רכיביהם באופן ברור ומובהך יותר מבמשפטי ייחוד, שהקשר בין האיברים שבהם rõף במידה מה ומתחוו רק לאחר קראת המשפט כולו. מבחינת העמלה התחריבית של חלק הייחוד במשפט המשיר, דומה שבלשון רמב"ן יכולים לתפוס את עמדת חלק הייחוד מגוון חלקים משפטיים: נושא (כמו בדוגמה 1, 11, 20, 24) לואו (למשל דוגמה 3, 5, 10, 18 ו-23), מושא ישר (כמו בדוגמה 8, 13, 15, 19 ו-28), מושא עקייף (כמו 21 ו-36) תיאור מקום (למשל דוגמה 1, 7 ו-26) ותיאור זמן (דוגמה 6). השימוש המגוון במשפטי ייחוד כן הבחינה התחריבית מוכיחה שגם אם רמב"ן מרובה להשתמש במבנה תחביבי זה, עדין השימוש בו בלשונו אינו קבוע ומוגבל כי אם חי וטبعי.

רשימת קיצורים ומקורות

- מ' אגמון-פרוכטמן, **בנתיבי תחביב**, תל אביב תשמ"א
- "אורון, **משפטי ייחוד במשנה**, חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשמ"ז".
- "אורון, "משפט הייחוד לאור תאוריות תחביביות", בתzu: **תלפיות: שנותן המכלה**, תל אביב תשמ"ז, עמ' 109-116.
- ע' אורון, **המשפט הפשוט**, יהלומים תשכ"ט.
- מ' אוז, **שטח ועומק בתחביב**, חיפה תשל"ג.
- מ' אוז, "משפטי ייחוד מודומים במשנה", **לשוננו** מז (תשמ"ג), עמ' 267-271.
- מ' אוז, "לקראת הבנת מבנה המשפט הממוקד בעברית בתזמננו", בתzu: ע' אורון, ר' בישרר וג' טורי (עורכים), **העברית שפה חיה**, חיפה תשנ"ג, עמ' 87-101.
- נ' אילני, "התניות תחביביות לבניה הייחוד בספרות העברית החדשה", **חלוקת לשון** 27 (תשנ"ט), עמ' 44-61.

א' בבאי, היבטים סמנטיים בסמיוכיות החברות בפירוש רמב"ן לבראשית, חיבור לשם קבלת תואר מוסמן, אוניברסיטת בר אילן, רמת גן תשע"ט.	ביבאן תשע"ט
H. Bussman, <i>Dictionary of Language and Linguistics</i> , New York 1996.	בוסמן 1996
B. J. Birner & G. L. Ward, <i>Information Status and Noncanonical Word Order in English Betty</i> , Amsterdam .1998	בירנר וויל 1998
"בלאו," 59ר חדש על תחביר, לשונו כב (תש"ח), עמ' 77-67.	בלאו תש"ח
"בלאו, יסודות התחביר , ירושלים תשכ"ג.	בלאו תשכ"ג
ט' בר, "היחוז בעברית בת זמננו", לשוןנו ס (תשנ"ז), עמ' 328-297.	בר תשנ"ז
מ"מ בראפקן, " מביעות הסינטקטיס", תרכיז טו (תש"ד), עמ' 192-181.	בראפקן תש"ד
H. Brockelmann, <i>Hebraische Syntax</i> , Neukirchen, 1956.	ברוקלמן 1956
ג' גולדנברג, "על תורת הפועל והפועל העברי", מחקרים בלשון א (תשמ"ה), עמ' 348-295.	גולדןברג תשמ"ה
מ' גוש-גוטשטיין, תחבירו ומילונה של הלשון העברית שבתחום השפעתה של הערבית , ירושלים תשס"ז.	גוש-גוטשטיין תשס"ז
E. Kautzsch and A. E. Cowley (eds), <i>Gesenius' Hebrew Grammar</i> , London 1910.	גזנויים 1910
S. R. Driver, (1998) <i>A Treatise on the Use of the Tenses in Hebrew and Some Other Syntactical Questions</i> , Grand Rapid 1998.	דר'יוור 1998
א' חזן, "קווים אחדים ללשונו של רמב"ן בפירושו לתורה לדריכי השיבוץ ושילובי המקוות בכתיבתו", מחקרים מורשתנו 1 (תשנ"ס), עמ' 163-174.	חזן תשנ"ט
מ' יואלי, תחביר עברי , תל אביב תשל"ג.	יואלי תשל"ג
O. Jespersen, <i>A Modern English Grammar: on Historical Principles</i> . London 1956.	יוסרנסן 1956
ע' מושבי, 'הטופיוקליזציה בעברית של המקרא', לשוןנו ס (תשס"ז), עמ' 7-30.	מושבי תשס"ז
ע"צ מלמד, מפרשי המקרא , ירושלים תשל"ח.	מלמד תשל"ח

- ב' מרגולין, "על משפט הייחוד בסיפורת העברית החדשה", **בלשנות עברית** 69 (תשע"ה), עמ' 85-67.
- ש' נהר, **עיקרי תורת המשפט**, חיפה תשל"ב.
- H. Netz & R. Kuzar, "Three Marked Theme Constructions in Spoken English", *Journal of Pragmatics Volume 39* (2007), pp. 305-335.
- מ"צ סgal, **דקדוק לשון המשנה**, תל אביב תרצ"ז.
- י' פרץ, **עברית כהכלמה**, תל אביב תשכ"א.
- י' צדקה, "משפט ייחוד הנושא והכוון הוא", **לשוןנו מ"ד** (תש"ם), עמ' 239-224.
- E. O. Keenan & B. Schieffelin, "Foregrounding Referents: A Reconsideration of Left Dislocation in Discourse", *Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society 2*, 1976, pp. 240-257.
- D. Cristal, *A Dictionary of Linguistics and Phonetics 6th Edition*, New Jersey 2008.
- ח' רבין, **תחביר לשון המקרא**, ירושלים תשל"א.
- א' רובינשטיין, **המשפט השמוני, עיונים בתחום ימיין**, תל אביב תשכ"ט.
- ח' רוזן, **עברית טובה**, ירושלים תשכ"ו.
- י' רינג, "משפט ייחוד – כללי פיסוק", **מקרא וע"ז** 58 (1990), עמ' 37-38.
- א' שורצולד, "שאלת TKינוותם והיווצרותם של משפטי הייחוד", **בר אילן: ספר השנה של אוניברסיטת בר אילן, מדעי היהדות ומדעי הרוח יג** (תשל"ו), עמ' 321-340.
- ח"ד שעוזיאל, (מהדריך), **פירושי התורה לרביינו משה בן נחמן**, ירושלים תשל"ו.
- מרגולין תשע"ה
- נהיר תשל"ב
- נץ וצדקה 2007
- סgal תרצ"ז
- פרץ תשכ"א
- צדקה תש"ם
- קימן ושיפלין 1976
- קריסטל 2008
- רבין תשל"א
- רובינשטיין תשכ"ט
- רוזן תשכ"ו
- RING 1990
- שורצולד תשל"ו
- שעוזיאל תשל"ו

